

Effekterna av de statliga stabilitets- åtgärderna

2009-05-29

– Femte rapporten 2009

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	1
BAKGRUND	2
FI:s uppdrag	2
BANKERNAS FINANSIERINGSKOSTNADER	4
Marknadsräntornas utveckling	4
Bankernas emissioner av värdepapper	5
Bankernas inlåningsräntor	7
Likviditetskostnaden/bankernas finansieringsstrategi	8
BANKERNAS UTLÅNINGSRÄNTOR	9
Konkurrensen och kundernas förhandlingsstyrka	9
Utvecklingen av utlåningsräntorna senaste månaden	10
UTLÅNINGSTILLVÄXTEN	12
Utlåningstillväxten den senaste månaden	12

Rapporten är återrapportering enligt uppdrag i Finansinspektionens regleringsbrev för 2009 och framtagen efter samråd med Riksgälden.

Sammanfattning

Den senaste månaden har bankernas bolåneräntor och utlåningsräntor till företag varit relativt oförändrade samtidigt som kostnaden för likviditet sjunkit. Detta innebär att bankernas utlåningsmarginaler sannolikt fortsätter att öka. Utvecklingen av ökade utlåningsmarginaler liknar den under bankkrisen i början av 1990-talet och beror sannolikt på större kreditrisk i utlåningen samt det minskade konkurrenstryck som normalt uppstår i lågkonjunktur.

Bankernas största finansieringskällor är inlåning från allmänheten samt att ge ut säkerställda obligationer. Detta kompletteras bland annat med emissioner av bankcertifikat och bankobligationer. Under finanskrisen har bankerna haft svårt att låna pengar på längre löptider och därmed varit i behov av statens likviditetsstödande åtgärder. Mellan mars och april 2009 ökade bankerna sin nyupplåning med 52 procent. Den största andelen av nyupplåningen har skett via korta bankcertifikat och via lån mot säkerheter i Riksbanken. En viss del har finansierats via säkerställda obligationer eller bankobligationer.

Utlåningen till företag fortsatte att minska i april och utlåningstillväxten uppgick till 6,8 procent på årsbasis. Utlåningen till hushåll med fastigheter som säkerhet har ökat under april samtidigt som övrig hushållsutlåning har minskat. Totalt sett har utlåningen till hushåll varit relativt oförändrad.

Bakgrund

Till följd av den internationella finanskrisen har staten beslutat om olika åtgärder som minskar riskerna för inlåningskunder och andra långgivare till banker och kreditinstitut (nedan banker):

- *Införandet av en stabilitetsfond.* Genom en ny lag har regeringen fått möjlighet att med kort varsel lämna stöd i olika former till kreditinstitut. Stöd får lämnas till banker med säte i Sverige och för att motverka en risk för allvarlig störning i det finansiella systemet i landet.
- *Garantiprogram för bankers upplåning.* De banker som så önskar kan, mot en garantiavgift, avtala med staten om en garanti för nyupplåning. Programmet gäller under en begränsad tid. Garantin innebär att staten träder in om inte banken kan betala.
- *Utvidgad insättningsgaranti.* I princip all inlåning upp till 500 000 kronor omfattas numera av insättningsgaranti.
- *Likviditetsstödjande åtgärder.* Riksbanken och Riksgälden har på olika sätt stöttat bankernas tillgång till finansiering genom likviditetsstödjande åtgärder.
- *Kapitaltillskottsprogram.* Bankerna kan ansöka om kapitaltillskott hos staten. Programmet omfattar maximalt 50 miljarder kronor.

Åtgärderna bör kunna bidra till att minska den finansiella orons effekter på de finansiella marknaderna och på ekonomin i stort. Samtidigt finns det också risker med denna form av statlig garanti för bankverksamhet. Den viktigaste risken är sannolikt att marknadsdisciplinen försvagas – sannolikheten för att insättare eller andra långgivare till en större bank ska förlora pengar blir med åtgärderna mycket låg, även om banken skulle misskötas. Mer välskötta banker och banker med en lägre risk kommer därför inte att gynnas i form av lägre finansieringskostnader i samma utsträckning som om de statliga åtgärderna inte fanns på plats. Kostnaderna för att öka risktagandet minskar vilket även minskar incitamenten för att investera i riskkontroll. Incitament för långgivare och insättare att kritiskt granska olika banker minskar också. FI följer noga utvecklingen kring detta samt övriga effekter av de statliga stabilitetsstärkande åtgärderna.

De negativa effekterna av stabilitetspaketet ska dock inte överdrivas. Redan innan dessa åtgärder beslutades fanns förhållandevis starka förväntningar från finansiärer och insättare att deras medel var skyddade – framför allt i de större bankerna.

FI:s uppdrag

Regeringen har uttryckt att avsikten med stödet till det finansiella systemet är att det ska komma även hushåll och företag till del. FI har därför fått nya uppdrag. De nya uppdragen innebär:

- Granska att de åtgärder som beslutats i samband med lagen om statligt stöd till kreditinstitut också kommer hushållen och företagen till del
- Granska att kreditinstituten inte utnyttjar garantierna på ett otillbörligt sätt
- Granska utvecklingen av institutens utlåning i andra länder

Viktiga datum*2008*

- 13 juli De amerikanska bostadsinstituten Fannie Mae och Freddie Mac övertas av den amerikanska staten
- 15 september Lehman Brothers ställer in sina betalningar och ansöker om konkurskydd enligt chapter 11
- 18 september Den svenska staten, i form av Riksgälden, stödjer de svenska storbankernas likviditet för första gången. Därefter följer ett antal åtgärder från Riksbanken för att underlätta bankernas likviditetssituation
- 19 september Det amerikanska räddningspaketet annonseras och godtas sedermera i något justerad version av kongressen och representanthuset
- 3 oktober
- 6 oktober Staten ändrar insättargarantin till att täcka fler konton och ett större belopp av de insatta pengarna**
- 8 oktober Det brittiska räddningspaketet presenteras
- 9 oktober Riksbanken sänker styrräntan med 0,5 procentenheter till 4,25 procent i en gemensam aktion med flertalet stora centralbanker (effektivt 15 oktober)
- 13 oktober EU tillkännager att även ett europeiskt räddningspaket kommer att införas
- 13 oktober Regeringen meddelar att ett svenskt stabilitetspaket kommer att presenteras**
- 20 oktober Regeringen presenterar utformningen av stabilitetspaketet
- 22 oktober Riksbanken sänker reporäntan med 0,5 procentenheter till 3,75 procent (effektivt 29 oktober)
- 29 oktober Riksdagen beslutar om Regeringens stabilitetspaket
- 3 december Riksbanken sänker reporäntan med 1,75 procentenheter till 2,00 procent (effektivt 10 december)

2009

- 3 februari Regeringen presenterar ett svenskt kapitaltillskottprogram**
- 11 februari Riksbanken sänker reporäntan med 1,00 procentenheter till 1,00 procent (effektivt 18 februari)
- 2 april Regeringen förlänger garantiprogrammet för bankernas upplåning till 31 oktober 2009
- 21 april Riksbanken sänker reporäntan med 0,50 procentenheter till 0,50 procent (effektivt 22 april)

Bankernas finansieringskostnader

Bankernas utlåningsräntor beror till stor del på deras finansieringskostnader. Finansieringskostnaderna beror på fler faktorer än de direkta upplåningskostnaderna, det vill säga marknadsräntor och inlåningsräntor. De huvudsakliga faktorerna är:

- Likviditetskostnaden/bankernas finansieringsstrategi
- Kapitalbehovet
- Kostnaden för kapitalet/avkastningskravet

Utvecklingen av dessa faktorer kan medföra att till exempel lägre marknadsräntor inte får fullt genomslag i bankernas utlåningsräntor om andra faktorer samtidigt stiger.

I tidigare rapporter om effekterna av statens stabilitetsåtgärder har FI presenterat hur ovanstående faktorer påverkats av finanskrisen. Nedan följer en uppdatering av hur marknadsräntorna och likviditetskostnaden förändrats sedan förra rapporteringstillfället.

Marknadsräntornas utveckling

Avläsningsdag för marknadsräntorna samt bankernas bolåneräntor är i denna rapport genomgående den 20 maj 2009.

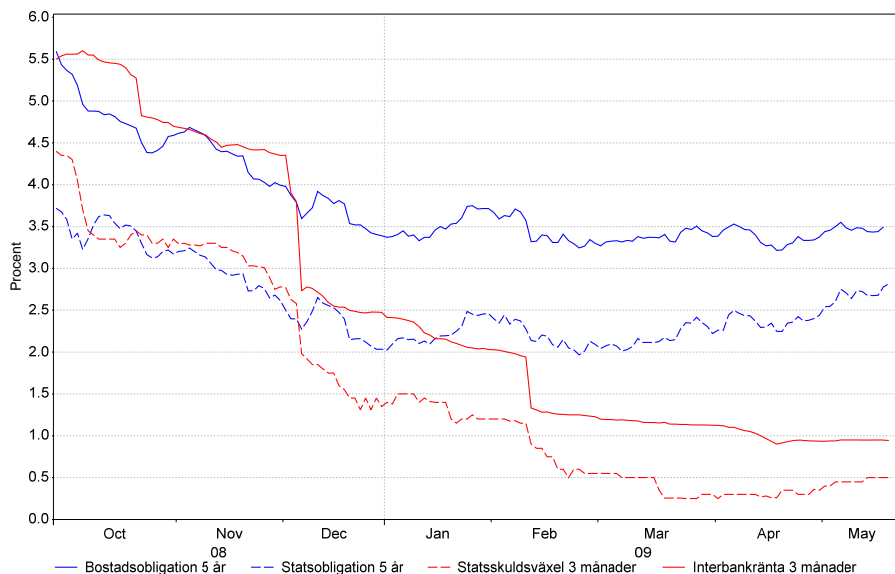
Sedan den 22 april 2009, som var avläsningsdatum för FI:s föregående rapport, har kostnaden för bankerna att låna pengar på de finansiella marknaderna ökat. Interbankräntan¹ har stigit med 0,02 procentenheter vilket innebär att det är första gången sedan statens stabilitetsåtgärder presenterades som interbankräntan stiger under en månad. Detta beror sannolikt på att marknadsaktörerna förväntar sig att reporäntan nått sitt bottenläge. Interbankräntan har sammantaget fallit med 4,54 procentenheter sedan den 13 oktober 2008 då statens stabilitetspaket presenterades. Samtidigt har Riksbanken sänkt reporäntan med sammanlagt 4,25 procentenheter.

Räntan på en tvåårig säkerställd obligation har stigit med 0,07 procentenheter sedan 22 april 2009. Marknaden för icke-statsgaranterade obligationer har under den senaste månaden förbättrats något. Bankerna har utnyttjat detta och emitterat obligationer med längre löptider på upp till fem år. Denna marknad fungerar dock fortsatt sämre än den gjorde före finanskrisen vilket innebär att det endast är en begränsad del av bankernas verksamhet som kan finansieras genom att emittera obligationer med längre löptider.

Räntan på statsobligationer, främst med längre löptider, har stigit betydligt sedan avläsningsdatum för föregående rapport. Räntan på motsvarande bostadsobligationer har inte stigit i samma utsträckning vilket innebär att marknaden upplever att skillnaden i risk minskat mellan statlig upplåning och bankupplåning med hjälp av säkerställda obligationer.

¹ Med interbankräntan avses genomgående den svenska interbankräntan med tre månaders löptid, STIBOR tre månader.

Ränta 5-årig bostadsobligation och 3 månaders interbankränta, samt räntor statspapper 20081001-20090520

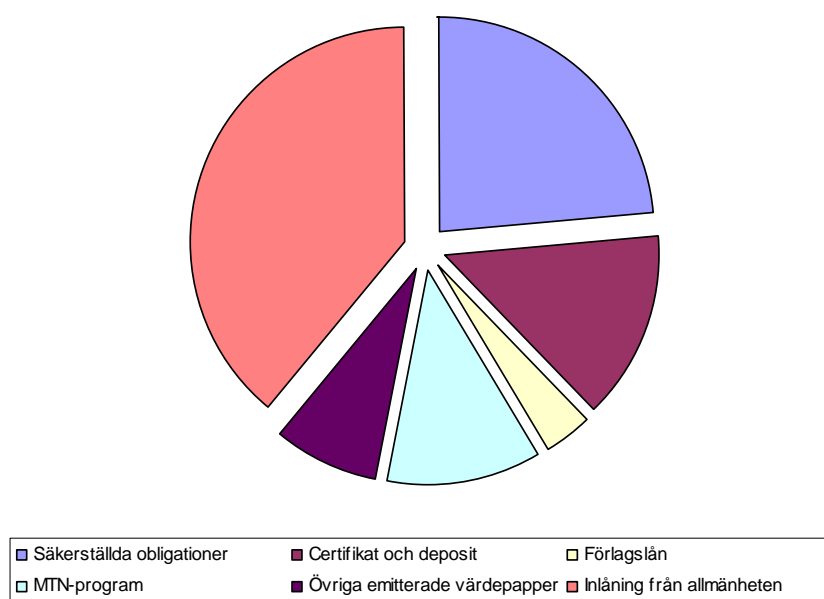

Källa: Reuters Ecwin

Bankernas emissioner av värdepapper

Den största finansieringskällan för de undersökta bankerna är inlåningen från allmänheten. Bankernas upplåning på kapitalmarknaderna har tidigare skett främst via säkerställda obligationer, följt av bankcertifikat.

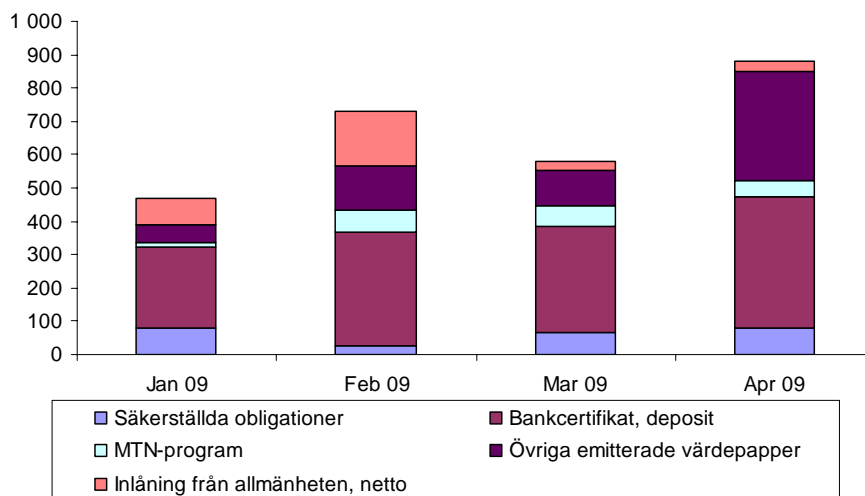
Andel per finansieringsform, total upplåning 200904

Källa: Inrapportering från bankerna, bankernas upplåningsformer

Mellan mars och april i år ökade bankernas nyupplåning med 52 procent. Volymerna avser enbart nyupplåning och tar inte hänsyn till finansiering som har förfallit. Endast inlåningen från allmänheten presenteras som netto.

Volym per finansieringsform, nyupplåning brutto (inlåning netto), miljarder kronor
200901-200904

Källa: Inrapportering från bankerna, bankernas upplåningsformer

Nyupplåningen via bankcertifikat ökade med 24 procent mellan mars och april 2009. Den största andelen av nyupplåningen har skett via korta bankcertifikat och via lån mot säkerheter i Riksbanken. Riksbanken erbjuder lån med löptider på upp till tolv månader. Sammantaget har en stor andel av bankernas nyupplåning skett på löptider under ett år. Emissioner av säkerställda obligationer eller längre obligationer inom MTN-program har skett under april.

Marknadsupplåning med statsgaranti

I oktober 2008 presenterade regeringen sitt stödpaket för kreditinstitut som innefattade flera delar, bland annat garantiprogrammet. Det ger banker, bostadsinstitut och vissa kreditmarknadsbolag möjlighet att avtala med staten om garantier för sin marknadsupplåning. Förenklat betyder det att staten, mot en avgift, lovar att träda in om banken eller institutet inte kan betala sina långgivare. Syftet med garantiprogrammet är att underlätta bankernas och bostadsinstitutens upplåning och därmed minska deras lånekostnader och i förlängningen gynna hushåll och företag.

Garantiprogrammet gäller, efter en förlängning, fram till 31 oktober 2009. Den totala beloppsgränsen är 1 500 miljarder kronor. Idag har 328² miljarder kronor utnyttjats under garantiprogrammet. Förutsättningarna för programmet ändrades under april och både säkerställda obligationer och andra skuldförbindelser utan säkerheter kan nu ges ut med en maximal löptid på fem år. Det finns begränsningar för hur mycket varje institut kan få låna med garanti.

Sex institut har ansökt om att få delta i garantiprogrammet: Swedbank AB, Swedbank Hypotek AB, SBAB, Volvo Finans bank AB, Carnegie Investment bank AB samt SEB. Swedbank AB var den första banken som ansökte (2008-11-07) och har också varit mest aktiv med att emittera värdepapper med garanti.³ Swedbank har emitterat cirka 257 miljarder kronor under ga-

² Riksgälden per den 22 maj 2009

³ Bloomberg

rantiprogrammet, motsvarande cirka 75 procent av totalt utställda bankgarantier.

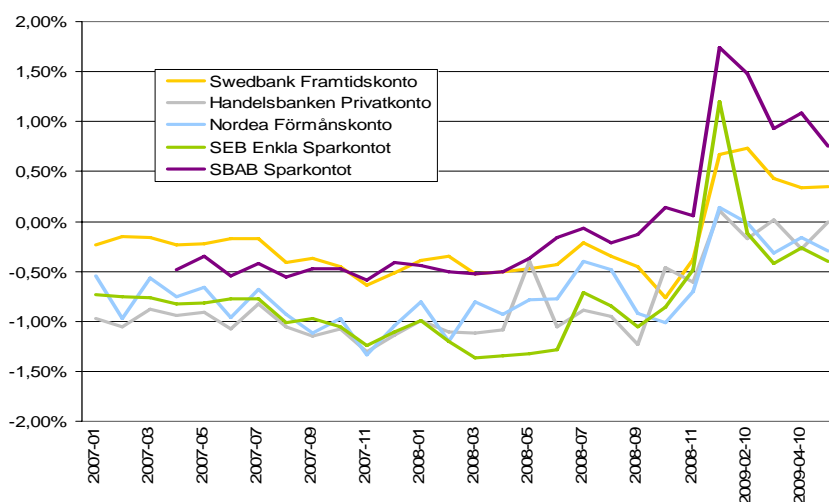
Bankernas inlåningsräntor

Bankernas inlåningsmarginaler fortsätter att minska. Detta beror främst på det låga ränteläget vilket gör att interbankräntorna sjunker och att bankerna därmed får låg ränta hos andra kreditinstitut på sina överskott. Samtidigt kan de inte sänka inlåningsräntorna till sina kunder till lägre än noll procent. Dessutom är inlåning fortfarande en attraktiv finansieringskälla för bankerna då andra alternativ fortfarande inte fungerar normalt.

Sedan september 2008 har en månaders interbankräntan fallit med cirka 4,7 procentenheter samtidigt som bankerna har sänkt sina inlåningsräntor med 3,5 – 4,0 procentenheter.

Inlåningsmarginaler: Skillnaden mellan räntan på bankernas största sparkonton jämfört med en månaders interbankränta

20070101-20090510

Källa: Inrapportering från bankerna, bankernas största konton

Likviditetskostnaden/bankernas finansieringsstrategi

Strukturen på bankernas upp- och inlåning sammanfaller som regel inte med deras utlåning. Bankerna har en kostnad för att omvandla upplåningen till den utlåning som kunderna efterfrågar. Skillnaderna kan förklaras av valutan för upplåningen och utlåningen, samt löptider eller räntebindingstider för lånet. Med hjälp av derivatkontrakt omvandlar banken exempelvis upplåning med lång räntebindingstid till kortare, eller upplåning i en viss valuta till utlåning i en annan. Transaktionerna medför som regel kostnader för banken.

Kostnaden för omvandling av lång räntebindingstid till kortare, eller priset på likviditet som det också kallas, har enligt FI:s beräkning sjunkit sedan förra rapporteringstillfället.

Exempel på likviditetskostnaden. Alla räntor är marknadsnoteringar från 20 maj 2009

En bank lånar ut pengar till en kund som köper en bostad. Utlåningens kapitalbindingstid antas vara två år, kunden betalar tremånadersränta (2,04 procent).⁴

- 1) *Banken hanterar ränterisken men tar likviditetsrisken:* Banken finansierar sig på tre månaders löptid genom interbankräntan och betalar 0,95 procent i ränta. Banken har alltså en marginal på 1,09 procent [2,04 – 0,95]. Bankens likviditetsrisk består i risken att den inte får tillgång till ny upplåning efter tre månader och därmed får likviditetsbrist. Ju sämre finansieringsmarknaderna fungerar, desto större är den risken, och desto högre ersättning borde banken vilja ha för att binda pengar på två år.
- 2) *Banken hanterar likviditetsrisken och ränterisken:* Banken finansierar sig genom emission av en säkerställd obligation på två års löptid (2,13 procent). Banken ingår en ränteswap där den betalar interbankräntan (0,95 procent) och får två-årsswapräntan (1,57 procent). Banken har alltså en marginal på 0,53 procent [2,04-2,13-(0,95-1,57)], men tar varken ränterisk eller likviditetsrisk. Banken behöver alltså avstå 0,56 procentenheter för att hantera likviditetsrisken/refinansieringsrisken.

Med antagandet att bostadslånets totala löptid är två år blir kostnaden för att försäkra sig mot likviditetsrisken 0,56 procentenheter per år. Samma räkneexempel i föregående rapport gav en likviditetskostnad på 0,62 procentenheter, vilket innebär att kostnaden för likviditet har sjunkit. Om banken istället skulle finansiera sig med en femårig bostadsobligation skulle likviditetskostnaden ha blivit 0,62 procentenheter.

Bankernas upplåning är i regel en blandning av upplåning på olika löptider. Beroende på hur denna ser ut tar banken mer eller mindre likviditetsrisk och har därmed bättre eller sämre marginaler i sin utlåning.

⁴ Kapitalbindingstiden är tiden kvar till nästa omläggning av lånet.

Bankernas utlåningsräntor

Utlåningsräntorna beror förutom på de finansieringskostnader som nämns i förra avsnittet också av:

- Konkurrenten och kundernas förhandlingsstyrka
- Bankernas strategi för utlåningen

Även hur dessa två faktorer utvecklas bör ingå i granskningen av effekterna av stabilitetsåtgärderna. Det är dock mer troligt att regeringens åtgärder påverkar finansieringskostnaderna än ovanstående faktorer.

Inlåningsräntorna styrs av konkurrensen men beror till viss del också på bankernas alternativa finansieringsmöjligheter. Detta kan exempelvis vara bankernas förmåga och möjlighet att finansiera sig på kapitalmarknaden, på interbankmarknaden eller genom emission av obligationer och certifikat. Detta exemplifieras av utvecklingen under finanskrisen då kapitalmarknadernas funktion försämrades vilket till viss del inneburit att bankernas inlåningsräntor höjts i förhållande till exempelvis interbankräntan. Det tydliggörs också av att flera kreditmarknadsbolag erbjuder förhållandevis höga inlåningsräntor, eftersom de har färre alternativa finansieringskällor. Samtidigt har kreditmarknadsbolagens konkurrenskraft ökat på grund av att insättningsgarantin utvidgats.

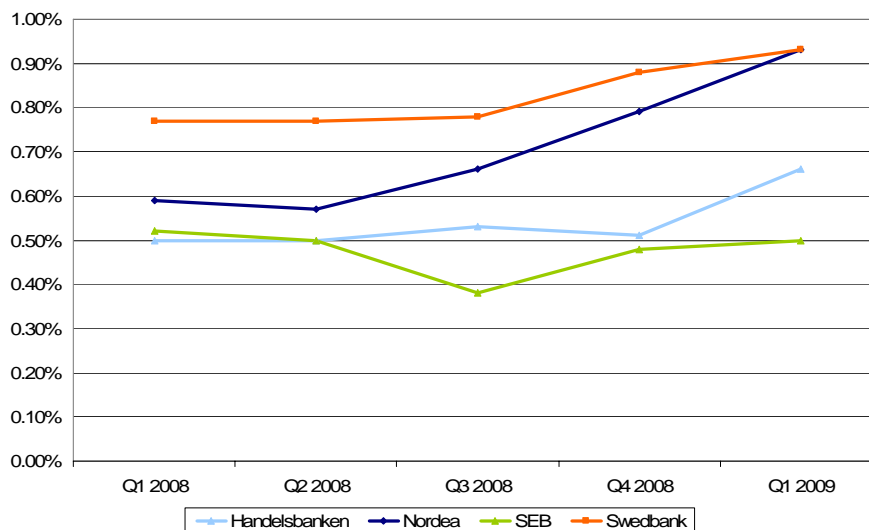
Konkurrensen och kundernas förhandlingsstyrka

Vilka räntor som bankerna erbjuder avgörs till stor del av konkurrensen mellan bankerna. Vid en given tidpunkt kan exempelvis tremånadersräntan för bolån skilja sig endast några punkter. Banker och kreditinstitutens räntenivåer är alltså snarlika trots att upplåningsstrukturer och upplåningskostnader kan skilja sig betydligt.

När den ekonomiska utvecklingen blir sämre försämras vanligtvis även konkurrensen på bankmarknaden. Bankerna upplever då att kreditrisken hos företag och allmänheten ökar vilket tillsammans med fokus på konsolidering och kostnadskontroll innebär att de inte kommer att konkurrera på samma sätt genom förmånliga ränteerbjudanden på utlåningen. Detta är också den utveckling som skedde under bankkrisen i början av 1990-talet då bankernas utlåningsmarginaler var betydligt högre än normalt. Att det historiska mönstret med ökade utlåningsmarginaler upprepas även under denna lågkonjunktur är sannolikt. Ett tecken på detta är bankernas kvartalsrapporter för första kvartalet 2009.

Bankernas marginaler för bolån i Sverige*

Q1 2008 – Q1 2009

*För Swedbank anges den totala marginalen för utlåning i Sverige

Källa: Bankernas kvartalsrapporter samt faktaböcker

Utvecklingen av utlåningsräntorna senaste månaden

Sedan FI:s föregående rapport i april 2009 har bankernas bolåneräntor varit relativt oförändrade. Även utlåningsräntorna till företag har i genomsnitt varit oförändrade men eftersom interbankräntan fallit mellan 31 mars och 30 april har marginalen till interbankräntan ökat något sedan förra rapporteringstillfället. Denna marginal är fortsatt betydligt högre än före finanskrisen. En förklaring är sannolikt att bankerna upplever att kreditrisken ökat och att företagens förhandlingsstyrka försämrats.

Utlåningsräntor till företag

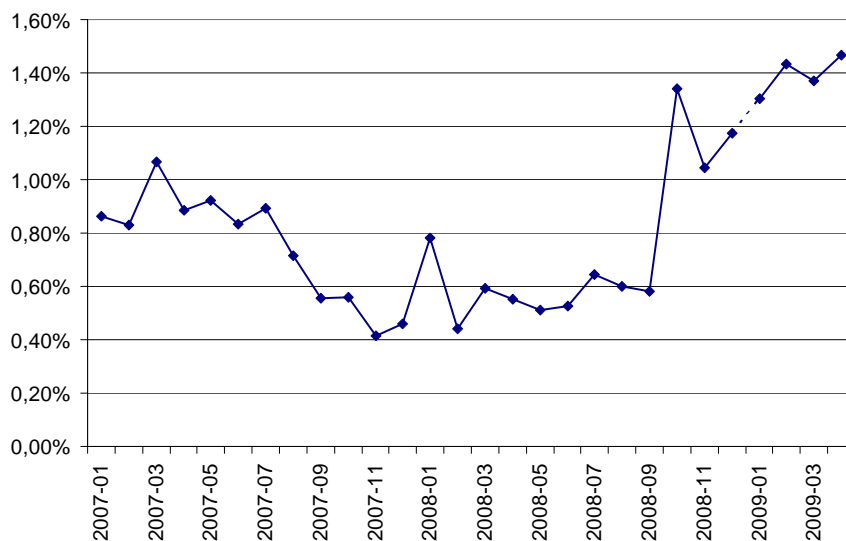
Marginalen mellan bankernas utlåningsräntor till företag och interbankräntan har ökat kraftigt sedan oktober och var i april högre än före finanskrisen. Den genomsnittliga marginalen är dock kvar på ungefär samma nivå som februari och mars.

Bankernas likviditetskostnader för bolån gäller även för företagsutlåning vilket innebär att högre marginaler i förhållande till interbankräntan inte med automatik innebär högre vinster för bankerna.

Utöver kostnaden för likviditet finns andra faktorer som påverkar hur utlåningsräntorna till företag utvecklas. Dessa är bland andra konkurrensen, kreditrisken och kapitalkravet. Om utvecklingen för dessa faktorer skiljer sig åt mellan företagsutlåning och hushållsutlåning kommer utlåningsmarginalerna till dessa grupper att utvecklas olika.

Skillnad utlåningsräntor till företag och interbankräntan (STIBOR 3 mån)

200701 – 200904

Källa: Inrapportering från storbankerna samt SBAB. Inga siffror för december 2008.

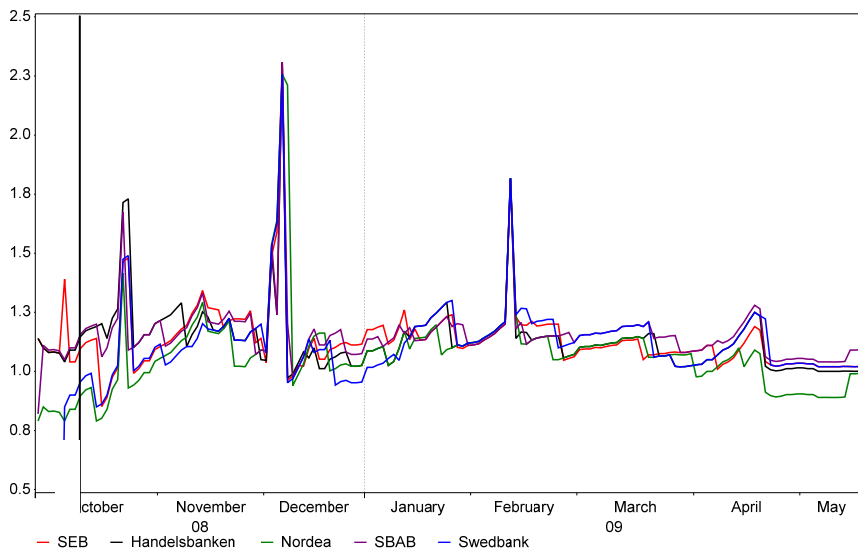
FI har i tidigare rapporter noterat att bankerna upplever att kreditrisken hos företag ökat mer än kreditrisken hos hushåll. Bankerna har därför kompenserat sig genom större utlåningsmarginaler i sin företagsutlåning. Förutom kreditrisken har även kapitalkravet samt sannolikt kostnaden för kapitalet ökat i större utsträckning för företag än för hushåll. Det är också troligt att de ökade marginalerna beror på att företagen har en försämrad förhandlingsstyrka gentemot bankerna.

Utlåningsräntor till hushåll

Bankernas bolåneräntor har sedan avläsningsdagen för förra rapporteringstillfället (22 april) varit relativt oförändrade. Detta gäller bolåneräntorna med både kortare och längre löptider. Samtidigt har likviditetskostnaden enligt FI:s beräkningar minskat, samt spreaden mellan emission av bostadsobligationer och statsobligationer. Därmed är det sannolikt att bankernas bolånemarginaler ökat under perioden.

Marginalen mellan bankernas bolåneräntor med tre månaders bindningstid och interbankräntan (STIBOR 3 mån)

20081001-20090520

Källa: Reuters Ecowin

Utlåningstillväxten

En av de stora effekterna av finanskrisen globalt sett är den kraftigt negativa påverkan på bankernas möjligheter att låna ut till företag och hushåll i samma utsträckning som tidigare. De svenska storbankernas möjligheter att ge ut krediter har också drabbats i viss utsträckning eftersom finansieringsmöjligheterna har försämrats och marknadens kapitalkrav ökat. Samtidigt innebär en lågkonjunktur att efterfrågan på krediter från företag och hushåll generellt sett minskar.

Utlåningstillväxten den senaste månaden

Utlåningstillväxten till svenska företag fortsatte att minska i april och uppgår till 6,8 procent på årsbasis. Per utgången av april 2009 uppgår utlåningen till svenska företag till 1 773 miljarder kronor.

Svenska MFIs⁵ utlåning
200712 – 200904

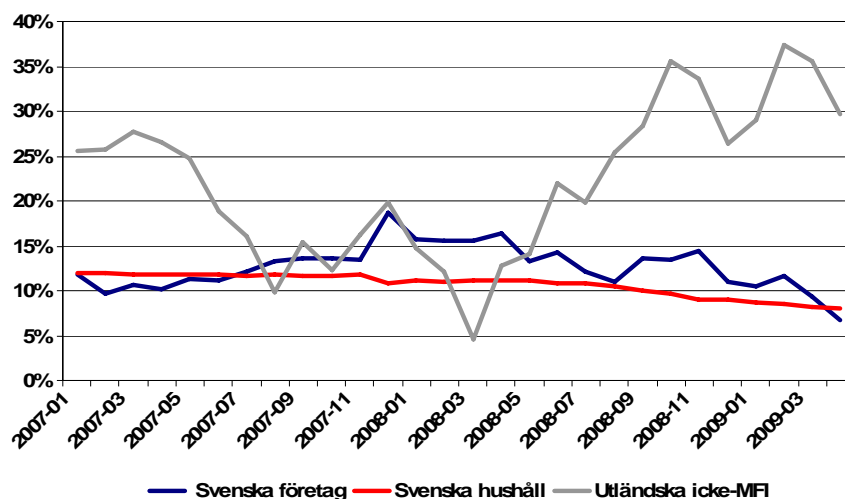
	200712	200803	200806	200809	200812	200901	200902	200903	200904
Svenska icke-MFI	3,811	3,902	3,999	4,080	4,127	4,162	4,179	4,161	4,165
Företag	1,594	1,629	1,681	1,724	1,768	1,774	1,793	1,782	1,773
Hushåll	1,962	2,005	2,067	2,101	2,140	2,145	2,156	2,168	2,168
varav fastigheter	1,705	1,745	1,797	1,833	1,868	1,877	1,889	1,903	1,914
Ovrigt	254	268	251	254	219	244	231	210	207
Utländska icke-MFI	863	855	950	1,005	1,091	1,119	1,200	1,159	1,157
Summa	4,674	4,756	4,950	5,084	5,218	5,281	5,379	5,320	5,322

Källa: SCB

Utlåningstillväxten till svenska hushåll har varit relativt oförändrad sedan mars. Den årliga tillväxttakten, räknat från april i år, uppgick till 8,0 procent. Under april ökade hushållen sina bolån med 11 miljarder kronor samtidigt som övriga skulder minskade med lika mycket. Hushållens totala skulder var därmed oförändrade jämfört med mars månad och uppgick till 2 168 miljarder kronor.

Rullande årlig utlåningstillväxt

200701 – 200904

Källa: SCB

⁵ Monetära finansiella institut